

Muuga küla ajaloost

*On maantee ja manteeel käänak
Ja käänaku kõrval küla
see ongi minu kodu
ja tähed ta kohal ülal
see ongi minu kodu
ja tume mets seal taamal
see ongi minu kodu
muid märke ei oska ma anda
muid märke ei olegi temal
siin on mu saatus ja sugu
mu aja ja elu lugu*

H.Runnel

Looduses ei ole paika, mis ei vääriks vaatamist, ajaloos ei ole sündmust, mida ei tasuks meenutada. Küll võib üks maakoht olla teisest rikkam, tema ajalugu sündmusterohkem, ent igal paigal on oma võlu.

Aastasadade jooksul on Eesti rahvas pidanud pühaks oma kodu ja paikkonda, kus kord esivanemate juured sügavalt maamulda olid kasvanud.

Üks paljudest põlistest paikadest, kus sajandite vältel on põldu haritud ja

Karja kasvatatud ning elukogemusi ja põllumehetarkusi järeltulevatele põlvedele pärandatud, on simuna kihelkonda kuuluv MUUGA küla, mis paikneb kahe suure loodusliku objekti-Kellavere mäe ja Alutaguse metsamassiivi vahelisel alal Avijõe lähteil.

Muuga naaberkülasid: Roela-Allküla ja Paasveret on mainitud juba “Taani Hindamisraamatus” 1241.aastal. Viimane oli koguni Simuna kihelkonna suurim - 23 adramaad. Muuga küla on ajalooallikates nimetatud 285 aastat hiljem, esmakordselt 1526. aastal . Mõis on asutatud munkade poolt kloostrimõisana. Sõnast munk tuletatud nimetus Muuga (saksa keeles Münkenhof) on antud nii külale kui ka mõisale.

Kuna keskajal oli ilmaliku võimu kõrval ka suur osatähtsus usulisel võimul, siis on teada, et Muuga küla kuulus Tallinna külje all paikneva Püha Birgitta (Pirita) kloostri haldusala mõju alla. Kloostril olid suured maavaldused.

Pärast Liivi sõda, mil Eesti ala jaotati kolme riigi vahel , läks Muuga küla 1581. aastal Rootsi kroonu kätte. Esimese Muuga mõissa nimelise omanikuna on 1613. aastal nimetatud Heinrich Ungerit (? – 1630).

31.märtsil 1676.a. lõppes aastapikkune kohtuprotsess maanõunik kindral-majoor Hans Heinrich Tiesenhauseni üle ja õuekantsler Niels Tungelivahel Muuga mõisa ja Tudulinna küla omandiõiguse üle. Protsess lõppes maanõuniku parun Hans Heinrich von Tiesenhauseni noorema kasuks.

Ümbruskonna ajaloolistest paikadest pälvib kahtlemata mainimist Luusaare kungas, mis asetseb keset sood, umbes 8 km Muugast ida pool. Teatakse jutustada, et seal olevat kauges mineviks toimunud äge lahing eestlaste ja ordurüütlike vahel, kus sadu sõjamehi on surma saanud. Sellest antudki künkale nimetus Luusaar. Põhjasõja päevil olnud Luusaar pelgupaigaks kohapealsele rahvale.

Olulisemad andmed Muuga kohta leiamegi Põhjasõja perioodist. Nii olid 1700. a. Eestimaalt läbireisivad Rootsi sõjaväeosad majutatud Muuga mõisa, kust anti neile ka moona: võid, liha, mune, leiba jms. Muugas suri Põhjasõja ajal katku 221 inimest, elama jäi 88 (1712. a. andmed).

Kõige varasema teated Muuga elanikest pärinevad 1726. aastast. Kahekümne nelja talupere, ehe nimedest võib tunda hilisemaid elanikke, kõik küll mitte päris suures külas vaid selle lähistel: nii on tuntud talud Teppo, Traguni (Dragouner), Kula (Kulla), jt. 1726.a. oli Muuga külas peremahi 16, perenaisi 11, kuni 15-ne aastaseid poegi 44 ja sama vanu tütreid 30. Nii et väheste laste üle kurta ei võinud, oli siis tegemist peremehe või saunikuga.

1765-177 oli 12-ne adramaa suurune Muuga krahv Freidrich von Manteuffeli valduses. XIX sajandi esimesel poolel oli mõis panditud von Bergile. Sel ajal, 1834. a. oli Muuga mõisas 277 hinge. 1841.a. kuulus Muuga mõis vanahärra, eruooberst- parun Peter Uexküll-Güldenbandtile, kes olnud väga kuri mõisnik ning halastamatu talupoegade vastu. Kord vihastanud ta põllul äestava poisi peale ja lasknud sinnasamasse maha matta. “Inimene pole muud kui rääkiv loom”, öelnud ta.

Kord jälle olnud Uexküll põllul lõikajate juures, kui räägitud parajasti uuest talurahva seadusest. Ägedalt haaranud parun raudkivi pihku ja öelnud: “Ah, teie ootate uut õigust. Ennem see raudkivi sulab mu pihus, kui teile uus õigus tuleb”. Mõisniku kurjusest räägib ka järgmine lugu. Uexküll saatnud ühe mehe Kaarmale viinapõletamist õppima. Seda pidanud ta kahe nädalaga jõudma teha. Et mees hirmuga julgenud öelda: “Kas ma jõuan selle ajaga”, saanud ta 25 hoopki ja pidanud ikka minema.

Aastail 1613-1940 kuulus Muuga mõis 19-le erinevale omanikule. 80 viimast aastat oli mõis Neffide valduses.

Huvitavad on andmed kohapealsete kõrtside kohta. Nii oli 1807.a. teates Muuga mõisal kaks kõrtsi: üks Roela-Paasvere teel (Klingenbergi kõrts) , teine Edivere (Eddifer) teel. 1829. a. on kirjas, et kõrtsides on kummaski müüdnud puuveoõhtutel 25 ämbrit viina. 1842. a. töötas ainult Klingenbergi kõrts.

1837. aastal oli mõisas 47 talu, 261 meest, 327 naist 129 hobust, 326 sarvloomu, 1069 väikeloomu, viinavabrik ja 2 veskit. 8-nda revisjoni järgi 1834.a. oli inimesi siin 613, kellest 270 olid mehed ja 343 naised. Huvitav on se, et teadmata põhjustel inimesed põgenesid. Nimetatud meeste arvust võeti nekrutiteks ainult (sic!) 11.

Muugaga või selle ümbrusega on seotud mitmed tuntud kultuurielu tegelased. Siin möödus kirjanik Eduard Vilde lapsepõlv, Muuga häärberi ehitajaks oli rahvusveheliselt tunnustatud maalikunstnik C.T. von Neff. Paasvere-Arult pärineb teinegi kunstnik ning viljakas kodu-uuruja Henrik Olvi. Muuga Edivere karjamõisas sündisid vennad Heitmannid, Friedrich Ferdinand 1797.a. ja Georg Johann 1798. aastal, tuntud graveerijad ja litograafid Peterburis.

19. jaan. 1825. a. suri Muugas Freidrich Robert (1798-1850) Faehlmanni isa Juhan, kes oli viimased paarkümmend eluaastat ka mõisa valitseja olnud. Muugas von Bergide juures võis ta elada 1820. aastast.

Muuga Pajuväljal (endine väike küla Alekverest lõuna pool) elas Mart Tomassen (sünd. ca 1820-25. a. paiku), keda hüüti Kõrtsi Mardiks, kun ata ehitas kõrtse. Tema isa olla olnud Taanist. Tomasseni Mardi ehitatud olid Simuna leerimaja, köstrimaja ja kõrts, Rahkla mõisa kõrts ja Muuga mõisa hobusetallid. Poeg Jaan (24.II1858 – 17.IV 19329 õppis Neffi juures

kutsariks ning pidas seda ametit Muugas, Veneveres, Koerus, Porkunis ja Avandusel. Hiljem elas Muugas ja ehitaas pritsimaja vastu maja, kus pidas kauplust. Muugast läks Edara mõisa.

1897-1907 oli Muuga mõisas metsaülemaks Kristjan Ahlberg, kes abiellus Piiral teeninud neiuga.

Praeguse Muuga küla mõisapoolne osa kandis varem Noavere (Nahavere) nime ja Paasvere poolne osa Rake nime. Kuna telefon Muuka jõudis, pole täpselt teada, ent 1907. a. oli juba olemas. Samuti paiknes sajandi algul mõisas postijaam.

Koolijuhatajatest väärrib mainimist enne sõna Viktor Kuriks, kes oli tarmukas seltsielutegelene ning saksa ja nõukogude perioodil Emil Lang, kes muutus legendaarseks juba oma elu ajal.

Eesti Vabariigi lõpuaastail oli Muuga-Noavere külas 42 talu (arvestatud on ka need, kel talumaad puudusid). Nii ongi erinev arv talude nimekirja ja elanike nimekirja vahel. Mis puutub majadesse, siis 42 majast on korras 25 (1991. a. andmed). Vanavanematega elati koos 12 talus, sulaseid ja teenijaid peeti 10 talus ning päevilisi kasutati 20 talus. Muuga küla talud olid maa poolest võrdlemisi ühesugused: paar suuremat ja teised 7-11 ha põllumaaga. Majad on ridamisi üksteise kõrvaql, üksikud talud teest kaugemal. Külas oli vähe ametimehi. Kõige otsitum oli sepp. Sepikoda asus Muuga-Laekvere teeristil ja seal suhises alatasa sepalõõts, sest hobused vajasisid rautamist ja vankrid rehve. Vahepealsetel aastatel oli külas ka kingsepp. Õmblejaid oli mitu. Rätsepmeister Kaasik, kes õmbles ülikondi ja kasukaid, elas Majamehe kaupluse teisel korrusel. Kleite õmblesid Elviine Kuhlbach ja Elfriide Bärtelson. Lihunik külas oli Heinrich Reial (tappi kahe revolvrilasuga Muuga mõisa viimase omaniku H. von Neffi). Pagaritooteid küpsetati ja müüdi Johannes Toosalu talus, mis paiknes lihunik Reiali talu kõrval. Tuuleveskio li küll olmas, kuid oma ülesandeid 1930-ndate aastate lõpus ei täitnud, mistõttu veskil käidi Kulinal. Lähim arst elas Roelas. Arsti aset täitis ka Paasvere elanu härra Kaan. Missugune haridus taol oli, pole teada, kuid teda usaldati. Kaanil polnud kuulmisega kõik korras, oma häda tuli läbi toru kõrva rääkida. Üldiselt käidi arsti juures harva, au see oli rahvameditsiin. Enamikel kohapealsetel inimestel oli algkooliharidus. Õpetajatena töötasid Amanda Järvelt, kes oli lõpetanud Rakvere Õpetajate Seminari ning Veera Riispapp Tartu Pedagoogiumi haridusega. Muuga külas elas ka Paasvere vallavanem Johannes Jõemets, kes oli lõpetanud Mustvee Keskkooli.

Küla tähtsamad kooskäimiskohad olid koolimaja, kus õhtiti käis vilgas seltsielutegevus ning Julius Majamehe pood, kust sai osata esmavajalikku: petrooleumi, soola, suhkrut, riit jms. kuna lähim sidekontor asus Laekveres, siis müüdi poes ka marke. Ka omnibuss tõi Rakverest lehed poe juurde. Kaupluse ruumi kõrval oli väike tuba, kus nädalas korra Munaühing perenaistelt mune kokku ostis. Samas ruumis käisid mehed õhtuti kaarte mängimas ning juttu ajamas.

Muuga inimeste kohta kehtis ütlus: "Ühel meelel nagu Muuga mehed!" Ja tõesti. Keerukatel aegadel ei leidunud kedagi, kes oleks läinud naabri peale kaebama. Nii läks ka küüditamine võrdlemisi rahulikult. Tagaotsitav oli kaupmees ning ka pas ka endine vallavanem. Punaarmeesse eriti kedagi ei läinud, lepik oli lähedal khu end vajadusel varjata, pealegi tulid sakslased kiiresti sisse. Saksa sõjaväega olid teised lood ja ähvardused karmid ehkki massilist võtmist polnud. Teadmata põhjustel oskas osa mehi ka sellest kõrvale hiilida.

Sõja aegu nagu katkes kõik. Seni tagasihoidlik talumees sõi küll korralikult, kuid mõtles ka müügi peale. Seni karsked talumehed, kes ainult pühade puhul tegid tagasihoidliku pitsi, hakkasid ise viina ajama, selleks kartulit ja vilja kulutama. Tulid kolhoosid. Taluinimesed olid

harjunud loomade eest rohkem hoolitsema kui endi eest. Kuidas kõrbes hing rinnus, nähes, et vili jääb põllule ja loomad söötmata. Inimesed olid muserdatud ning elu hakkas minema allamäge.

Seoses talude hävitamisega kaldus elu kohe külast mõisa ümbrusse põlise pargi lähedusse. Härberisse kolis 1944. a. kool. Mõisa ümbruses sai endale tööd kontor. 1800.a. valminud vanas puumõisas tegutses Paasvere MTJ (hiljem klubi). Vanad tallid olid kohased lautadeks. "Kalevi" sovhoosi ajal ehitati ka uued elumajad. 1987.a jaanuaris toodi ka raamatukogu Muuga külast nüüdsesse keskusesse. Vana Muuga suurküla on tänaseks kaotanud om aesiaalgse tähtsuse, kohaliku elu haripunktiks on valdavalt Muuga asundus. Siin paiknevad koolimaja, sidejaoskond, mitu kauplust, söökla, saun ja baar, vorstivabrik, spordiangaar, raamatukogu ning Muuga osaihistu kontor.